

ДЕЩО З УКРАЇНСЬКОЇ МАКРО- ТА МІКРОТОПОНІМІЇ МАРАМОРОЩИНИ (РУМУНІЯ)

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 1 (45)

УДК 811.161.2'373.7-042.2

DOI:10.24144/2663-6840/2021.1(45).165-174

Гербіл І. Дещо з української макро- та мікротопонімії Мараморощини (Румунія); кількість бібліографічних джерел – 28; мова українська.

Анотація. Історія марамороських українців тісно пов'язана з історією Мараморощини, яка, як відомо, уперше зафіксована лише в документі, що стосується 1199 р. Цей факт змушує нас припустити, що присутність українського, праукраїнського населення передує цій даті, покликаючись на замітки Нестора-літописця, де згадується про війни слов'ян із уграми, які проходили на території сучасного Закарпаття в 898 р. Він зазначив: «Воювати на живущие волохи і словіни» (тобто *русини, предки українців – І.Г.*). І ми не помилимося, якщо скажемо, що ця загальна історія включає й центральну та північну частини Трансільванії.

У цій статті ми намагаємося представити помилкові теорії, навколо яких були розроблені дослідження, присвячені історії марамороських українців та українській топонімії Марамуреша. Одна із цих теорій пов'язана з поселенням на північно-західному кордоні Мараморощини в другій половині XIV століття князя Ф. Корятовича з 40000 українців. На підставі цієї ж хибної теорії, яка для більшості дослідників стала аксіомою, можливість присутності українців чи їхніх предків у великій кількості на Мараморощині до цієї дати була виключена.

У результаті цього було зроблено багато неправильних висновків, з поміж яких ми наводимо лише два: 1) багато актуальних топонімічних назв (оронімів та гідронімів), що мають слов'янський аспект (або зафіксовані у документах у слов'янській формі), було зараховано до якогось слов'янського населення, але не до українців чи праукраїнців на тій підставі, що останні (тобто українці) прибули лише в XIV ст., можливо, наприкінці XIII ст., і, не беручи до уваги той факт, що українці також мали своїх предків; 2) твердження: «деякі нинішні населені пункти Марамуреша були засновані румунами, але їх імена мають слов'янське походження» (без жодних доказів того, що вони раніше мали румунські / волоські імена).

До вищезазначеного додаються десятки українських мікротопонімів, що побутують на територіях відповідних населених пунктів, заселених сьогодні лише румунами.

Ключові слова: топонім, апелятив, українці Мараморощини, протоукраїнська мова, староукраїнська мова, українська мова, румунська мова.

Постановка проблеми. Власні назви є важливою частиною будь-якої мови та будь-якого народу, тому здавна привертала увагу як мовознавців, так і істориків. Результатами цих досліджень, особливо топонімів, користувалися й географи.

Дослідження назв географічних об'єктів, беручи до уваги, що їхня мобільність дорівнює нулю (в порівнянні, наприклад, з антропонімами), має велике значення при вивченні історії певного регіону. Характеризуючись стійкістю, топонім може легко пройти через епохи історії. Хоча взагалі втрачає асоціативний зв'язок зі своїм апелятивом чи антропонімом (або з будь-яким іншим онімом), семантика топонімів, особливо назв населених пунктів, має здатність безпомилково вказувати на історію та період його виникнення, на мовну культуру певного народу, яка була актуальною на той час, і на особливості його матеріального та духовного життя тощо.

Топоніми пояснюються історичною обумовленістю їх виникнення, яка не була хаотичною, а перебувала в тісному зв'язку з мовою жителів, соціально-економічними умовами та географічними об'єктами оточуючого середовища. Кожний етап суспільства мав (має й сьогодні) свої закономірності та специфічні найменування, свій топонімічний словниковий склад, за якими люди називали географічні об'єкти.

У назвах населених пунктів багато разів закодовані ареали розселення в минулому окремих

етнічних груп і народів, їхні мови, якими вони розмовляли, приблизний період їхнього поселення, причини, які зумовили міграційні процеси й т. ін.

На наш погляд, топоніми цього краю Румунії повинні бути знову проаналізовані, і для досягнення найкращого результату ми зобов'язані взяти до уваги кілька аспектів: українська мова не сформувалася в XIV ст. як російська; не українці, які прийшли з князем Корятовичем, були першими в Марамуреші; мова українців або мова їхніх предків містила багато фонетичних, морфосинтаксичних та лексичних архаїзмів, які можуть уже не спостерігатись на сучасному етапі розвитку мови, які на той час могли б стати основою сьогоднішніх топонімів.

Аналіз досліджень. Протягом часу кілька дослідників, одні з них спеціалісти – відомі науковці (акад. Еміль Петровіч, Євген Янічек, Штефан Вішован), а інші – аматори (Александр Філіпашку, Нуцу Рошка, Дорін Штеф та ін.) зосередилися на вивченні топонімів Марамуреша, що мають «слов'янський аспект». Однак сьогодні питання, пов'язані з населенням, яке створило ці назви, а також питання щодо засновників відповідних поселень, не були повністю висвітлені. Зазначалося, що незначна кількість історичних даних дають підставу, щоб ці питання були вирішені лише за допомогою ономастики та діалектології, як єдині, які здатні виявити правду [Pora 1970, с. 53].

Давність лексем (різні форми апелятивів або антропонімів), які лежать в основі деяких із топонімів Мараморощини, особливості їхньої структури, словотвору й атестаційні форми дають підставу для проведення нового аналізу, запропонування або встановлення нової етимології.

Мета статті, завдання. Метою нашої статті є дослідження деяких топонімів Мараморощини. Завдання – з'ясувати питання щодо етимології та історії назв деяких населених пунктів Мараморощини, точніше басейнів річок Вишава (рум. Вішеу) й Іза (рум. Іза) та деяких українських мікротопонімів, характерних для населених пунктів із румунським населенням.

Методи та методика дослідження. У роботі застосовано традиційні методи для дослідження топонімів, які уможливають здійснити як синхронний, так і діахронний аналіз. Методи визначаються її метою та завданнями, будучи зумовлені специфікою топонімичного матеріалу. Методологічну основу статті становлять теоретико-узагальнювальні позиції, сформульовані в топонімичних дослідженнях акад. Еміла Петровіча та проф. Маріуса Ілії Ороса.

Виклад основного матеріалу. На території Румунії поряд із румунським населенням проживають компактні групи або ізольовані поселення, які говорять різними мовами. Між ними окреме й особливе місце, беручи до уваги як їх різноманітність, так і їх історію, займає населення, яке розмовляє деякими слов'янськими мовами, а саме: українською, сербохорватською, словацькою, російською, болгарською, польською та чеською.

Із усіх слов'янських говірок Румунії за чисельністю мовців українські говірки займають перше місце (понад 200.000). Найчисленніші носії цих говірок живуть на півночі країни, у повітах Марамуреш, Сучава та Ботошани (тобто Марамороська та Буковинська області), що межують із масивом українських карпатських говорів. За генетичними ознаками вони – старожитні говірки. Новостворені говірки (або нової формації) зосереджені в повіті Тулча (область Добруджа) та в повітах Тіміш і Караш-Северін (область Банату).

У наших спеціалізованих наукових працях зазначено, що існування населення, яке розмовляло українською мовою, уперше фіксується на Мараморощині в XIV ст. Таким чином, документи, що відповідають зазначеному періоду [Mihályi J. (Apsai) 1900, с. 1–639], містять деякі свідчення про кілька сіл, заселених тепер українцями: Довгеполе (рум. Кемпулунг ла Тіса) – зафіксоване в документах 1329 р., Верхня Рона / Рівня (рум. Рона де Сус) – 1360 р., Ремети (рум. Ремець) – 1463 р., Великий Бичків (рум. Бочкоюл Маре) – 1364 р., Рускова (рум. Рускова) – 1373 р., Миково (рум. Тіса) – 1374 р., Кричунів (рум. Кречунешті) – 1385 р., Поляни (Русь Поляни) (рум. Поєніле де суб Мунте) – 1411 р., Кривий (Русь Кривий) (рум. Репедя) – 1411 р., Луг (Луг над Тисою) (рум. Лунка ла Тіса) – 1439 р. [Дані було вилучено з Suciu 1967–1968]. Говірки цих сіл належать до *старожитних*, бо вони функціонують на територіях давнього заселення українців.

Історія українців Мараморощини – це складна проблема, яка не була вирішена повністю або лише частково вирішена. Це було зумовлено двома причинами. По-перше, історики, які досліджували цю проблему, знехтували мовними даними, по-друге, лінгвісти не проаналізували та не включили всі історичні дані у свої дослідження, а лінгвістичні висновки були зроблені стосовно цілого краю на основі даних, характерних лише для певних областей. Спочатку ми згадаємо лише той факт, що більшість мовознавців вважають, що східні слов'яни з'явилися в регіоні Марамуреш у XIV ст., хоча деякі встановлювали нижню межу в XII ст., може навіть раніше, а інші, верхню, в XV ст. Отже, немає комплексного наукового дослідження ні історії українців Мараморощини, ні топонімії цього краю.

У нашій статті ми представимо історичні атестації та етимологічний аналіз кількох марамороських мікротопонімів (назв місцевостей) та мікротопонімів сіл із румунським населенням, творцями яких були українці, або які мають у своїй основі українські лексеми, форма яких була модифікована, будучи адаптована до фонетичних систем румунської або угорської мов. Наше дослідження розпочинаємо з твердження клузького науковця Маріуса Ілії Ороса, який заявляє: «Для того, щоб пояснити появу імені (топоніма – *І.Г.*), ми повинні розуміти, що воно з'явилося не окремо, а в топонімичній серії» [Oros 1996, с. 15].

Хоча в більшості досліджень, що стосуються проблем, пов'язаних із населеними пунктами, де проживають українці, вказується, що їхні території до прибуття українців були заселені румунами, більше того, зазначено, що відповідні села були засновані ними. Знаходимо в працях також твердження, за якими припускається, що деякі поселення існували «задовго до цього, факт підтвердження, з одного боку, загальним розвитком Марамуреша на той час, який представляв себе «країною» з очевидною соціально-політичною особистістю, і, з іншого боку, самою назвою місцевостей, таких як село Рона де Сус (сьогодні укр.літ. Верхня Рівня, у минулому Вишня Рона та Вишня Руня – *І.Г.*), яка, як бачимо, засвідчена детермінантом 'де Сус' (укр. 'Верхня'), у 1360 р. [Vişovan 2001, с. 128] з формами *Felseurouna* й *Felseu Rouna*. Перші історичні документи, у яких згадується територія під назвою Рона де Сус, належать до другої половини XIV століття, коли актом від 14 травня 1360 року король Угорщини Людовик I надав румунське володіння *Felseu Rouna* Станові, синові Петра ('*possessio olacchalis Felseurouna Stani filii Petri olachy*') [Mihályi J. (Apsai) 1900, с. 39]. Наступні засвідчення: *Felsew Rouna*, *Felseu-Rouna* (1390 р.), *Rohnya* (1411 р.), *Rona* (1418 р.), *Felso Rona* (1495 р.), *Felsö Rhóna* (1828 р., 1851 р.) (див. також: [Suciu, т. II, 1968, с. 83 та Mihályi J. (Apsai) 1900, с. 39], оскільки в Штефана Вішована є деякі випадки недоглядів щодо форм та років атестації місцевості). За твердженням Штефана Вішована, назва *Рона* (літ. *Рівня*) «походить від ст. слов. *rovъ* 'рив', 'яма' + укр. суф. *-на*» [Vişovan 2001, с. 128].

Пояснюючи назву *Рона* (маючи на увазі сусіднє село *Рона де Жос* (*Нижня Рона*)), він зазначає: «Поселення повинно бути набагато давнішим, оскільки на його території були знайдені предмети доби бронзи, і його перетинала римська дорога, що вела до соляних шахт села Коштюй». Штефан Вішован дотримується думки, що: «Наприкінці I тисячоліття існувало, ймовірно, слов'яно-румунське населення, факт підтверджений самою назвою *Рона*, чия перша атестація *Rowna* (або *Rouna* – *I.G.*) передбачає походження від давньослов. *rov* ‘канава, яма, арматура’ + слав. суф. *-na*. Такі топоніми часто трапляються в Трансильванії: *Базна, Колна, Драгна, Гладна, Лона, Лозна, Радна, Стольна, Тарна, Златна* тощо» [там само, с. 98].

Якщо визнати, що цей топонім складається зі ст.слов. *rovъ* (що означає ‘рив’, ‘канава’, ‘яма’) + суфікс *-na*, то, мабуть, його дали східні слов'яни, предки українців, праукраїнці, беручи до уваги, що форма апелятивна, що лежить в його основі, не існувала ні в румунській лексиці, ні не засвідчена в українців (пор. з укр. літ. *riv* ‘довга глибока канава, розмита водою або викопана в землі’ [СУМ, т. 8 1977, с. 547] (< ст.укр. *rovъ*, що є продовженням спільнослов. **rovъ*), де очевидно старий *o* мав у нових закритих складах рефлекс *i*, відповідно до фонетичних перетворень, характерних для української мови, що відбувалися в давньоукраїнській мові (і не давньоруській, як це було відомо до початку 1990-х рр. Як довів акад. Григорій Півторак, «спільної давньоруської мови, з якої нібито утворилися три східнослов'янські мови (українська, російська та білоруська), ніколи не існувало» [Півторак 2001, с. 547]), починаючи з XI ст. – першої половини XII ст., унаслідок «занепаду зредукованих (тобто дуже коротких голосних) *o* та *e*, які на письмі позначалися відповідно через *ъ* та *ь*» [там само, с. 100].

У закарпатських говірках той самий голосний *o* або перетворився в *u* (у такому випадку мав існувати укр. діал. **рув*), або зберігся (як і в багатьох інших словах), ставши фонетичним архаїзмом (**ров*). Але жодна з цих двох форм (**рув* й **ров*) не засвідчена й не існує в мові українців загалом. Однак ми вважаємо, що архаїзм **ров* був лексемою, присутньою в мові праукраїнського населення IX–XII століть чи навіть раніше, коли старе *o* не почало рухати свою артикуляцію до *u*, відповідно до багатьох інших прикладів. Цю ідею підтверджує існування у Волинській області міста *Рівне* (історично зафіксовано в 1283 р., хоча деякий час до того, між X–XII століттями, територія біля річки Устя перебувала в структурі фортеці Київської Русі. Слід зазначити, що перші поселення навколо міста Рівного (точніше, біля міста Бармаки) засвідчені в XIII столітті до н. е. (див.: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B5]). Цей топонім заснований на тій же праукр. лексемі **ров*, беручи до уваги, що в 1461 р. форма *Ровне* (*Ровное*) засвідчена як назва місцевості в Луцькому повіті (а форма місцевого відмінка *Ровном* зустрічається в документах 1434 р.) [ССУМ, т. 2, 1978, с. 294] (**ров*, мабуть, мав значення, яке існує сьогодні в росій-

ській мові, ‘штучне будівництво, рів, яма, улоговина, що оточує фортецю, укріплення’). Ми не поділяємо пояснення топоніма *Рівне*, дане В.В. Лучиком, пов'язуючи його з прикметником *рівний* ‘гладкий’ [Лучик 2014, с. 401–402], з кількох причин. З одного боку, автор не врахував фізичних характеристик названої місцевості або ту, яку спочатку називали), а з іншого боку, роль, яку місцевість відігравала протягом історії, будучи частиною фортеці Київської Русі (див. [Ніконов, 1966, с. 354]).

У зв'язку з цим ми відзначаємо надзвичайно важливе твердження акад. Штефана Паску, згідно з яким у 1360 р. на території Рони була фортеця [Pascu 1979, с. 357].

Ми констатували, що в грамоті від 1353 р., у Марамороських Грамотах Й. Міхая [Mihályi J. (Apsai) 1900, с. 31–32] з'являється, з одного боку, назва річки Рона поруч з Чорною долиною, річкою з Петрови, яка розливається у Вішеу («...duos fluvios Rona et Feketewpatakchw»), а, з другого, як це видно з пояснення самого Міхая у виносці 6 [там само, с. 32] щодо «...jungit se ad terram domini regis» (що з'являється [там само, с. 31]), йдеться про «Маєток короля – це земля Роносейк (Rónaszék) = замок Рони Коштюй (укр. діал. Коштіль – *I.G.*), який є солеварнею *i*, отже, і досі землею короля» («A király föld(e) alatt Rónaszék = Castellum de Rona és ennél fogva mai napig is király föld(e)»), що знаходиться між річками Рона та Валеа Нягре (у перекладі ‘Чорна долина’).

Таким чином, ми можемо бачити, що посилення на власність короля *Rónaszék* (сьогодні село Коштюй) зроблено задовго до відомої документальної фіксації, що підтверджується 1474 р., з формою *castellum Ronaszek* та, через рік – *Ronazek* [Filipaşcu 1940, с. 80; Suciú, т. 1 1967, с. 170]. (Сьогодні на двомовних табличках біля входу та виходу з місцевості, поруч із *Коштюй*, також написано *Rónaszék*). Зрозуміло, що *Ronaszek* складається з топонімічної назви *Рона* і угорської лексеми *szék* (‘адміністративний центр’, ‘місце проживання’). І в цьому випадку не є винятком, що актуальна назва *Рона* існувала задовго до її атестації, оскільки будь-яка територія, лише пізнавши певний рівень соціального розвитку, і особливо економічного, отримала статус ‘адміністративного центру’, ‘місця проживання’. (Із значенням ‘адміністративний центр’ (із зазначенням «у Трансильванії»; село *Сік*, поблизу міста Деж – *I.G.*) угор. лексема *szék* засвідчена у 1462 р. Але вперше угор. *szék* зафіксований у документах у 1156 р. зі значенням ‘проживання’; ‘місце проживання, житло’, за яким слідує інші атестації та інші значення [A magyar nyelv... 1976, с. 699]). Таким чином, можливо, що спочатку територія під назвою *Рона* була (через економічне значення, особливо соляних шахт) територією нинішнього села Коштюй або лише його частини, оскільки цей *сек* (*szék*) спочатку міг мати значення ‘адміністративного центру’ або ‘місця проживання, місцевість’ (за першим значенням *szék*, що відноситься до 1156 р.).

Стосовно топонімічної назви *Рона*, яка ввійшла в структуру складного угор. *Ronaszek*, ми вва-

жаємо, що ніяким способом вона не може бути пов'язана з угор. топонімом *Róna*, у основі якого лежить лексема *róna* слов'янського походження (й яка з'явилося набагато пізніше – див. нижче), значення якого є 'рівна, гладка'; пор. *Róna*, назва місцевості на сході Словаччини (поблизу Стропкова); пор. з *Rovná* (Ровною), місцевою назвою в Чехії; *Równie*, назва місцевості в Польщі, та з *Рівною Поточиною*, назва місцевості в Україні [Kiss 1997, с. 423]. Щодо угорської лексеми *róna*, вона з'являється в етимологічних словниках угорської мови з двома значеннями. По-перше, це запозичення зі словацької мови або жіночого прикметника *rovná* 'прямий, плоский, рівний', або іменника *rovina* 'рівнина' (варто зазначити, що субстантивізація словацького прикметника не відбулася в угорській мові), який засвідчений в 1774 р. Друге значення вказує на: 'хвиля', 'канава', 'поверхня води, блиск води', 'дорога, стежка', 'колісна колія, розпливчаста', 'не дуже глибока канава, у якій розміщено насіння овочів', засвідчене в 1897 р. [A magyar nyelv... 1976, с. 440].

Незалежно від того, яка територія була спочатку названа (чи села Коштуй, чи Рони де Сує), яка, ймовірно, на початку була хутором або частиною села (незалежно від того, належала вона чи ні до якогось більшого адміністративного центру), вона, дивлячись з певного місця, виглядала як 'яма' або 'рів' (особливо, якщо спочатку в назві йшлося про гідронім), оскільки, як зазначає А.В. Суперанська, «мікротопоніми безпосередньо називають об'єкт, про який йдеться..., вказуючи на його характерні властивості» [Суперанская 1967, с. 32]. Сьогодні назва місцевості пов'язана з укр. діал. *руня* 'рівнина, низовина' або з діал. прикм. *руна* (жін. форма від *рунь / рун'ь / руну*) 'прямий, рівний, плоский, розтягнутий' (літ. прикм. *rívna*) (пор. зі словацьким *rovný, rovná* з тим самим значенням), але значення назви не відповідає зовнішньому вигляду території жодної місцевості (хоча не виключаємо, що спочатку могла бути названа лише певна її частина, яка була 'прямою, рівною, розтягнутою'). Остання етимологія відома кожному жителю Рона де Сує (Верхньої Рони), а також іншим українцям сусідніх сіл. Здається, це народна етимологія, інакше неможливо пояснити перехід голосного *у* з апелятива *руна* в *о* присутнього в назві *Рона* (лише якби за абсурдом назва базувалася на угорському слові *róna* 'прямий, рівномірний, рівний, плоский'; 'рів, колісна колія', або йдеться про спільнослов. **rona* 'гладкий, рівний' де етимологічний *о* міг зберегтися). Помилкову етимологію дає Ал. Філіпашку, який стверджує, що в основі топоніма *Рона* лежать латинські лексеми *rudus, rondus* та *rodus* (зі значенням 'необроблена мідь'), вони використовувалися «як назви для гірничо-металургійних підприємств» [Filipaşcu 1940, с. 21]. Такі пояснення призводять до збільшення кількості народних етимологій, беручи до уваги, що фонетичні перетворення, якими вищезазвані лексеми надали б форму *Рона*, не можна пояснити.

Так само в повіті Селаж (що на півдні Марамуреша) є два населені пункти, засвідчені у вигляді *Рона*, один із яких сьогодні має змінену назву. Від

місцевих жителів я довідався, що в обох селах названа спочатку ділянка землі (від якої і взяло назву ціле село) виглядала як 'яма', 'рів'. Це такі населені пункти: *Rogna* (*Рогна*), село в комуні Ілеанда, засвідчене у вигляді *Rona* (*Рона*) в 1322 р., і *Rona* (*Рона*), село біля міста Жібоу, засвідчене у формі «*poss. Rona*» в 1338 р. [Suciú, т. II, 1968, с. 82–83].

На наш погляд, ойконім (як і гідронім) *Рона*, як частина тієї ж топонімічної серії, до якої належать інші топонімічні назви Мараморощини (як і інші топоніми, що знаходяться поблизу цього краю), що будуть представлені нижче, створені були східними слов'янами (можливо, ще не українцями, але, звичайно, їхніми предками, праукраїнцями) в X–XI ст.

На підтвердження вищесказаного вказують фонетичні архаїчні особливості, притаманні закарпатській говірці зазначеної місцевості: збереження старого *о* (без переходу в *у*, відповідно до характеристики говірки) у деяких словах (*війна* літ. 'війна', *потому* 'потім', *ворог* 'ворог', *конець* 'кінець'), якщо тут не йдеться про секундарний звук *і*, або голосний *е* (*оден* 'один', *зберати* 'збирати', *простерати* 'розтягнути', *сперати* 'зупинити', *стерати* 'стерти'), збереження та поява нового *ы* в позиціях, де в літературній мові та особливо в інших закарпатських говірках української мови присутнє *и* (*робити* 'робити, працювати', *была* 'била', *лыпа* 'липа', *тыхо* 'тихо', *мы* 'ми'), збереження старої звукополюки *чі* (*читати* 'читати', *чистый* 'чистий', *печи* 'пекти', *стричи* 'стригти', *гадаючи* 'вірючи'), існування деяких старих форм числівника (наприклад, *два на десять* 'дванадцять', *чотыры на десять* 'чотирнадцять'), присутність особових форм аориста допоміжного дієслова *бути* (< *быхъ*), а також наявність численних лексичних архаїзмів, як наприклад: *лылык* 'Syringa vulgaris', *гут* 'рік', *клит* 'комора', *видити* 'бачити', *видати* 'знати, підозрювати', *видай* 'можливо; здається, це можливо' тощо.

У цьому контексті ми повторимо висновок відомого українського мовознавця Йосипа Дзендзелівського, який довів, що «в говорах українців Закарпаття збереглося чимало рис, притаманних періоду східнослов'янської, і навіть спільнослов'янської, єдності» [цит. за Тиводар 2013, с. 169].

У тому ж порядку йде і село *Розавля* (рум. *Rozavlea*), розташоване в басейні річки Іза (ліва притока Тиси), за словами Євгена Янічека, «було засноване румунами, але нинішня назва має українське походження»: *Розавля* < укр. антроп. *Грозав* + давн. посесив. суф. *-j(a)* (< **-ъje*), де *в + j > вл*) [Janitsek 1980a, виноска 12, с. 9.], або, інакше кажучи, ця назва постала як посесив на *-j(a)* від антропоніма *Грозав*, власника землі. Було зазначено, що спочатку, у 1373 р., село *Розавля* відоме як *villa Iohannis Woynwodaе* («село Воеводи Іоана» – стверджують румунські дослідники), а в 1390 р. воно з'являється в документах у формах *Hrozawilla, Hrozallya* та *Hrozollya*, а вже в 1411 р. – з варіантами *Rozawlya, Rozavlya, Rozavlia* та *Rozawlya* [Vişovan 2005, с. 309], останні три форми властиві навіть і сьогоднішнім мовцям українських говірок Мараморощини.

Якщо допустити теорію (яку більшість дослідників уважають аксіомою), згідно з якою найбільшим і єдиним рухом українського населення в зону Мараморощини (тут ми маємо на увазі старий Марамуреш, який простягався до північного заходу, до колишніх комітатів Берег та Унг), що припадає на кінець XIV століття, був рух, пов'язаний з іменем подільського князя Федора Корятовича, коли українці були колонізовані воеводою Іоаном Розавлі вздовж річки Рускової, заснувавши села Рускова (1373 р.), Репедя (1411 р.) та Поєніле де суб Мунте (1411 р.) [Filipașcu 1940, с. 62], то ми спостерігаємо анахронізм. Як можна було, щоб воевода Іоан (! який фігурує в документах у формі *Iohannis*) мав у своєму званні титул «de Rozavlea» (тобто «Розавлі»), перед тим, як українці, які дали назву місцевості, могли прибути до Мараморощини?

Ми не розуміємо (або дуже добре розуміємо!), чому наполягається на тому, що ці села, як і багато інших, були засновані румунами (хоча чітких доказів щодо цього немає), адже сьогоденні назви мають українське походження. Документальні свідчення стосуються лише початку XIV ст., коли ці села виступають у формі волоських володінь або надаються волохам у вигляді привілеїв, ймовірно, згідно з «волоським правом», яке на той час було у зародку. Але ми можемо спостерігати ще той факт, що відповідні володіння, а також ті, що їм надані, мають у своїй структурі апелятиви або імена слов'янського походження, тобто старих українців, таких як: *рона, селище, сипаниця, Грозав, Драг, Богдан, Драгомер / Драгомир, Стан, Ванчек / Ванчик / Ванчик* та багато ін. (див. нижче).

Інші назви населених пунктів Марамуреша, у яких сьогодні мешкають румуни, та численні гідроніми, декілька із них ми згадаємо, є частиною тієї ж топонімичної серії.

Богдан Воде (рум. *Bogdan Vodă*) – село, розташоване в долині ріки Іза, засвідчене в 1352 р. у формі *Kohnya*, а в 1365 р. – *Kuhnua*. Цей топонім походить від укр. апелятива *кухня* ‘спеціально пристосоване приміщення з піччю, плитою і т. ін. для готування їжі’ [СУМ, т. 4, 1973, с. 420], ймовірно, спочатку так називалася частина місцевості, звідки в 1359 р. воевода Богдан виїхав до Молдови, де заснував відповідне воеводство. Наступними агестаціями є *Kohnia* (1373 р.), *Chohnua* (1413 р.), а форма *Kuhe*, звідки походить сучасна румунська популярна назва, з'являється лише в 1828 році [Suciū, т. 1, 1967, с. 183].

Ончесть (рум. *Oncești*) – місцевість, розташована також у долині Ізи. По-перше, вона засвідчена у 1360 р., як ‘*possessio olachalis Waralia*’ (разом з Ненештями та з Валя Поркулуй ‘Свинним Потіком’ (сьогодні Валя Стежарулуй ‘Дубовий Потік’), будучи дарована Ванчуку синові Фаркстана (де Фаркстан – Фаркаш Стан, а Стан є сином Фаркаша – за Мараморськими Грамотами Й. Міхая [Mihályi J. (Apsai) 1900, с. 41–42]), а в 1405 р. село засвідчене як *Vanchukfalua, Vanchikfalva, Vanchokfalua* [Suciū, т. 2, 1968, с. 16]). *Варалія* може бути утворена, як фіксує Словарь... за ред. Б. Грінченка, від укр. апе-

лятива *вара* ‘варення, вариво’ [цит. за Лучик 2014, с. 89] (маємо на увазі варіння смоли) або від угор. *vara* ‘гора, підвищення, горб; скелястий мис; ліс на високому березі’ [Лучик 2014, с. 89] + посесив. суф. *-j(a)* (де *a + j* утворили протетичний > *л*’).

У формах *Vanchukfalua, Vanchikfalva, Vanchokfalua*, крім угор. *falva* ‘село, поселення, місцевість’, ми виділяємо гіпокористику українського хрестильного імені *Іван, Ван*; ці форми утворені зменшувальною формою *Ванко* + укр. суф. *-юк* або зменш. суф. *-ук*, відповідно *-ок*. Також не є винятком, що цей топонім може бути продовженням антропоніма *Ванча*, українська похідна форма від календарного імені (*Іван* + укр. суф. *-ča(t)* [Чучка 2005, с. 108], але з формою *Vanchfalwa* був засвідчений лише в 1414 р. [Suciū, т. 2, 1968, с. 16]. Тільки в 1828 р. засвідчена форма, схожа на сьогоденню, *Ванчичешти (Oncești)*, у якій ідентифікуємо основу *Ванчич* + рум. суф. *-ești* (множинна форма від *-esc*). Хочемо підкреслити, що в українському мовному середовищі Мараморощини місцевість *Oncești* відома як *Ванчиків* [Ванчиків], де старе *-ов* > *-ув*, а в закарпатській говірці українців Марамурешу (і не лише в них) *-ув* > *-уї*.

Верхня Селиштя (рум. *Săliștea de Sus*) засвідчена в 1365 р. у формі *Keethzeleste*, для чого Й. Міхай дає таке пояснення: «Дві-Селішти – це сьогодення Верхня Селіштя, обмежена надвоє річкою Іза, селіштя – це давньослов'янське слово та місце проживання» («*Két-Zeleste a mai felső Szelistye, ketté választva az Iza folyó által, Szelistye ó szlovén szó és lakó helyet jelent*») – [Mihályi J. (Apsai) 1900, с. 57–58]. *Селиштя* < укр. *селище* ‘1. Населений пункт у сільській місцевості; село; місце розташування кочівників, будівельних загонів, розвідувальних партій і т. ін; 2. Населений пункт міського типу, розташований поблизу міста або фабрики, заводу тощо; 3. архл. залишки стародавнього неукріпленого поселення; 4. заст. поселення; 5. місце, де колись було село’ [СУМ, т. 9, 1979, с. 118]. Ми вважаємо, що твердження, згідно з яким топонім базується на румунському слові типу *săliște* або *siliște* (ми маємо на увазі переважно Трансільванію), не має підтримки для того періоду, оскільки: 1) це слово, утворене від укр. *село* + збірний суф. *-иц(е)*; 2) сьогодні румун нічого не впізнає в цьому слові (доказом сказаного є й твердження автора Мараморських Грамот). У Трансільванії існує понад 10 топонімів, в основі яких лежить відповідний апелятив.

Мойсей (рум. *Moisei*) – село, розташоване в басейні річки Вишава (права притока Тиси), документально засвідчене в 1365 р. у вигляді *Moyze*, а в 1465 р. воно виступає в структурі ‘*domenium Mayzen*’, звідки випливає, що назва утворилася, очевидно, як укр. посесив на *-ин* від чоловічого імені *Мойсей*, стверджує: «Угорська назва села – *Mojszén* і відображає українське утворення від рум. імені *Mois(e)* + укр. присв. суф. *-ин*» (Наша думка, що як *Mois*, так і *Moise* могли бути частиною українського ономастикону того часу) і закінчує абзац у характерному для нього стилі: «ми можемо сказати, що в

поселенні завжди жило румунське населення, а ім'я українського походження було дано українцями, мешканцями прилеглих сіл з Поєніле де суб Мунте, Рускова, можливо, з Леордіни, Петрови, Розавлі» [Janitsek 2004–2005, с. 157].

Місцевість *Сепенца* (рум. *Săpânța*) уперше згадується в грамоті, яка відноситься до 1373 р. у формі *Zapancha*, а в 1389 р. відома як *Zaplöncha*. Цей топонім (спочатку гідронім) постав семантичним способом від протоукр./ст.укр. апелятива *сапанця* / *стпанія* / *стпанія* 'намив, грязь...; заболочений берег' [Janitsek 1980a, с. 47].

Село *Леордіна* (рум. *Leordina*), засвідчене в 1411 р. з формами *Lewrgyna*, *Leorgina*, *Leurgyna*, *Leorgyna* [Suciū, т. 1, 1967, с. 357], походить від < протоукр. *левурдь* 'рослина з білими або червоними квітами із запахом часнику; ведмежа цибуля' / діал. укр. *leurda* 'дикий часник' + збірний суф. *-in(a)*, що існує в українській мові, як, наприклад, у топонімах: *Буковіна*, *Нізіна*, *Доліна*, *Україна* тощо, утворених від апелятивів. Однак Євген Янічек стверджує, що «назва села *Леордіна* є українського походження, маючи в основі апелятив *леурда* (< рум. *leorda*) або ром. *leorda* 'дикий часник' + укр. суф. *-in(a)*». Той же дослідник вважає, що «більш імовірно, цей топонім утворений від румунського особистого імені *Leorda* або *Leurda* + укр. посесив. суф. *-in(a)*» [Janitsek 1980a, виноска 12, с. 90].

Місцевість *Петрова* (рум. *Petrova*) вперше засвідчена в грамоті 1411 р. у формі *Petrowa* [Suciū, т. 2, 1968, с. 41]. Ойконім виник як посесив на *-ov(a)*, утворений від антропоніма протоукр./ст.укр. особового імені *Петръ* / уср. *Петро*. Той самий лінгвіст (Євген Янічек) вважає, що «в основі актуального топонімічного імені *Петрова* лежить румунське особове ім'я *Petru* або уср. *Петро* + укр. посесив. суф. *-ov(a)*» [Janitsek 1980a, виноска 12, с. 90].

Щодо топонімів цього типу, як і до багатьох інших, Євген Янічек стверджує: «Помічено, що в Марамуреші низка основних румунських топонімічних назв, особливо гідронімів, мають у їх основі або етимон (апелятив), або особове слов'янське ім'я; безумовно, вони були запозичені у слов'ян. Назви великих річок, таких як *Iza* (рум. *Iza*), *Mara* (рум. *Mara*), *Vişeu* (рум. *Vişeu*), *Koseu* (рум. *Cosău*), *Сепенца* (рум. *Săpânța*), *Рона* (сьогодні *Ронішоара*, угорська назва *Róna pataka*), мають слов'янський аспект, але ми не можемо точно встановити, які саме слов'яни були їх творцями. Ми не віримо, – продовжує клузький дослідник, – що «Namengeber»-и цих гідронімів були українцями, оскільки вони старші за українські поселення Мараморощини» [Janitsek 1980a, с. 47]. Етимології цих гідронімів обговорюються у виносці 6: «*Vişeu* < слов. особ. імені *Viša* або < слов. апелятива *viш(e)* 'високий'; *Cosău* < слов. особ. імені *Kosa* або < слов. апелятива *kosa* 'земля, принесена та створена водою; намив'» та ін. [там само, с. 85–86].

Далі лінгвіст вважає, що в деяких районах Мараморощини проживало, ймовірно, до X століття рідкісне слов'янське населення, яке «створило цей шар слов'янських топонімів задовго до проник-

нення українців (XIV століття, можливо, XIII століття) в Марамуреш. Ці слов'яни були асимільовані румунським населенням. Це пояснює той факт, що в XIV столітті населені пункти *Сепенца*, *Рона*, *Вишави* (згодом розділені *Верхня Рона* (*Рівня*), *Нижня Рона* (*Рівня*), *Верхні Вишави*, *Нижні Вишави*) виглядають як румунські поселення. *Верхня Рона* стане українським селом набагато пізніше, у XV–XVI століттях» [Janitsek 1980a, с. 47]. Але звідки такий висновок, бо немає жодних доказів того, що слов'яни, які назвали ці місця, взагалі зникли. Більше того, можна продемонструвати безперервність східних слов'ян, точніше, білих хорватів, тіверців, праукраїнців на цих територіях, починаючи з IX століття.

У виносці 8 [там само, с. 90] ми читаємо твердження Євгена Янічека: «Ймовірно, населені пункти *Вишави*, *Сепенца* та *Рона* були названі за одноіменними гідронімами слов'янського походження. У цьому випадку їх могло створити румунське населення, яке використовувало ці гідроніми для створення назв поселень». У цій ситуації ми запитуємо себе: що є елементом румунської мови, згідно з яким ці топоніми повинні розглядатися як створені румунами, як румунські утворення? Можливо, перенесення імені або якась вигадана міжмовна трансонімізація?!

Ми не можемо погодитися з твердженням, що відповідні топонімічні назви – румунські, засновані на слов'янських етимонах чи антропонімах. Є дві проблеми, які могли вивести Євгена Янічека на неправильний шлях: 1) ймовірно, на клузького дослідника вплинуло твердження акад. Еміла Петровіча, який, аналізуючи ареал слов'янських топонімів на румунській території (див.: [Петровіч 1963, с. 11]), заявив, що немає «звуків», «фонетичних перетворень», які б направили нас на ту чи іншу мову (або на східнослов'янську, або на південнослов'янську мову – *І.Г.*); 2) усе те, що сказав Євген Янічек, може бути живим доказом того, що не було дозволено говорити, що в українців були також предки, білі хорвати, тіверці тощо, але все повинно було бути пов'язане зі «старшим братом», який був *росіянин*, *москаль*, а замість праукраїнської чи давньоукраїнської мови зазвичай неодмінно використовували словосполучення *слов'янська мова* або *давньоруська мова* (*спільна мова східних слов'ян, на основі якої утворилися російська, українська та білоруська мови*) і 3) водночас ми не виключаємо можливості, що дослідники середини ХХ ст. не знали реальності щодо періоду та способу формування української мови.

Існують також топоніми, до яких теорію Євгена Янічека ніяк не можна застосувати. Наприклад, у повіті Селаж є місцевість *Рус*, яка засвідчена в 1325 р. у формі *Сумісне* (< укр. *сумісне* 'який здійснюється спільно, гуртом, разом з ким-небудь; спільний' [СУМ, т. 9, 1978, с. 836], а в 1366 р. фігурує в документах *Sumisne alio nomine Wruzmezeu* [Suciū, т. 2, 1968, с. 88], де *wruz* – це стара форма етноніма *орос*, що в угорській мові має значення 'українець' (з відповідником у румунській мові – *рус*). Цей топонім з'явився задовго до дати атеста-

ції, оскільки відомо, що будь-яка назва, щоб була прийнята громадою та зафіксована в тогочасних документах, повинна пройти певний проміжок часу.

Далі в тому невеликому просторі, який нам залишився, ми зупинимось на викладі декількох мікротопонімів українського походження та тих, у структурі яких є українські лексеми (апелятиви чи антропоніми), що існують у румунських населених пунктах, розташованих у долині Ізи.

Територія басейну річки Іза (ліва притока Тиси) Марамороського повіту, адміністративно поділена на 18 населених пунктів: Берсана (уперше зафіксовано в писемних пам'ятках із 1326 р. як частина *terra Zurduky*, а в 1390 р. у формі *Barzanzfalua*), Богдан-Воде (1353 р.: *Kohnya*), Ботіза (1373 р.: *Batizhaza*), Бочкоел (1365 р.: *Bachkow*), Вадул Ізей (1383 р.: *Farkasrev*; 1397 р.: *Rew*), Валя Стежарулуй (1360 р.: як частина *possessio olachalis Waralia*; 1387 р.: *Duznapataka*), Глод (1680 р.: *Glod*), Драгомірешть (1385 р.: *Danfalfa*; 1405 р.: *Dragamerfalwa*), Ієуд (1365 р.: *Jood*), Ненешть (1360 р.: як частина *Waralia*; 1412 р.: *Nanfalu*), Ончешть (1360 р.: як частина *Waralia*; 1405 р.: *Vanchukfalua*, *Vanchikfalva*, *Vanchokfalua*), Поєніле Ізей (1418 р.: *Polyan Uffalu*; 1430 р.: *Sajo-Polyana*, *Polyana*), Розавля (1373 р.: *villa Johannis Woywodae*; 1390 р.: *Hrozawlla*, *Hrozallya*, *Hrozollya*), Селіштя де Сус (1365 р.: *Keethzeleste*), Сечел (1453 р.: *Zachal, keneziatius Kys Zachal, Kys Zachal*), Слетіоара (1353 р.: *Sospatak*; 1431 р.: *Zlatyna, Zlatina*), Стремтура (1326 р.: як частина *terra Zurduky*; 1407 р. *Zwrduk*) та Шієу (1373 р.: *Sayo, Sajo, Sayow*). Ці населені пункти розташовані вздовж річки Іза на 60 кілометрів (Атестаційні дані було вилучено з [Mihályi J. (Apsai) 1900] та [Suciú 1967–1968].)

Сьогодні переважно більшість населення в цих селах та містах становлять румуни, лише в деяких населених пунктах є декілька українців.

У кожній із цих місцевостей серед назв географічних об'єктів румунського походження є відносно помірною групою (від кілька десятків до понад сотні) мікротопонімів, які потрібно кваліфікувати як україномовні утворення, а не, як багато науковців вважають, «українськими мовними запозиченнями». До них додається група, яка містить нові, пізніші, вторинні румунські утворення, у структурі яких лежать різні українські лексеми.

Мікротопоніми басейну річки Іза зібрав та проаналізував Штефан Вішован у монографії «Monografia toponimică a Văii Izei» («Топонімічна монографія Долини Іза») [Vişovan 2005]. Мікротопоніми, які ми коротенько подамо, взяті з цієї книги з кількох причин, одна з яких полягає в об'єктивності (щоб не звинувачувати нас в упередженості).

Їхня етимологія дуже прозора, особливо для носіїв української закарпатської говірки, хоча вони, водночас, є ранніми утвореннями, багатоманітними, з численними архаїчними елементами на всіх рівнях мови. Багато з них протягом часу зазнали деяких змін, адаптацій до мови більшості населення, румунської. При їх аналізі спостерігаються багато особли-

востей, властивих марамороській говірці румунської мови. Ми детальніше напишемо про цю багатомовну (можливо, навіть тисячолітню) спадщину, яку українці залишили румунам, в іншій статті.

Мікротопонімні назви вживаються на позначення частин села, особливостей рельєфу, полів, лісів, різних вод (джерел, непротічних або заболочених), пасовищ, особливостей рослинного світу, господарських будівель і под.

Їх можна поділити на:

- прості (монологічні) та складні (лише декілька) відапелятивні назви українського походження, які виникли здебільшого в результаті лексико-семантичного та (рідко) морфологічного способів деривації: *Багна*, *Бергомета* (< *брег*, *берег* або *верх* (де *в > б*) + *мити*), *Берда*, *Бістріца*, *Болоте* (*болото*), *Вісокі* (*високий*), *Гелбока* (діал. *гилбока*), *Глюшка* (*глуш*, *глух*), *Голом* (*холлом*, *холм*), *Гіука* (*дівка*, де *д > і*), *Делніце* (*дільниця*), *Доабра* (*добра*), *Дола* (*довга*), *Долина*, *Долиште*, *Дреан* (*дерен*), *Дроводява*, *Дубіште* (*дубище*), *Дубіть* (*дубище*), *Дубрука*, *Жберь* (*жбирь*), *Жотя* (*жовте*), *Каміна* (< *каміння*), *Кешка* (діал. *кешка*), *Кічера*, *Копанка*, *Корге*, *Корост*, *Крезіна* (*кревина*, де *в > з*), *Кругла*, *Леснік*, *Лежнік* (діал. *леснік*), *Макозіне* (*маковина*, *маковиця*, де *в > з*), *Макозіца* (*маковиця*, де *в > з*), *Млака*, *Могелка* (*могилка*), *Облаз*, *Оконіва* (*око* + *нива*), *Перша*, *Полоненскі* (*полонинський*), *Попазіна* (*попадя* + *і(на)*, де *д > з*), *Потіскі* (*под* + *тиский* 'під Тисою'), *Прігод* (діал. *приход*), *Селіскі* (*сільський*), *Селца* (*сильце*, *сільце*), *Сербанка* (діал. *сербанка* 'суп з картоплі', від. *сербати*), *Сетніца* (*ситниця*), *Солиште* (*солице*), *Солніца* (*сольниця*, *сольниця*), *Тарніца* (*тарниця*), *Топліца* (*теплиця*), *Царінка* (*царина* + *-к(а)*), *Черня* (*чорна*) тощо;

- прості румунські мікротопонімні утворення внаслідок морфологічного способу креації, які мають у своїй основі первинні українські назви: *Дідул* (*од* + рум. *-ул*), *Ждірюл* (*жбирь* + рум. *-ул*, де *б > д'*), *Ждірюрь* (*жбирь* + рум. *-урь*), *Кобелеле* (*кобила* + рум. *-еле*), *Лугурь* (*луг* + рум. *-урь*), *Млач(і)* (*млака* + рум. *-і*) та ін.

Як бачимо, базовими основами найменувань географічних об'єктів досліджуваних місцевостей були українські апелятиви, етимонами яких частіше є географічна термінологія.

Велике число українських первинних мікротопонімних назв увійшло в структуру новоутворених складених (багатослівних) румунських онімів різних мікрооб'єктів. Ці аналітичні найменування виникли з метою розрізнення мікрореалій певної території. З поєднань термінів, наявних у мікротопонімах, видно, що румунам не були відомі значення українських слів, називавши ці географічні об'єкти відповідно до характеристик рельєфу: *Адзягуріле* *Лугурілор* (*луги*), *Валя Кічері*, *Валя Крезіні*, *Гроапа* *Млечілор* (*млака*), *Досул* *Доліні*, *Друмул* *ла* *Лугурі*, *Думбрава* *Правец*, *Ен Лішть* (*ліска*, *ліщина*), *Ен Облаз*, *Ен Солиште*, *Кугня* *Брадудлуй* (*кухня*), *Ла* *Делніце*, *Ла* *Потіскі*, *Ла* *Ров* (спільнослов. **ров*), *Ла* *Ровя* *де* *Жос*, *Ла* *Ровя* *де* *Сус*, *Ла* *Сіна* (*сіно*), *Пе* *Жбер* (*жбирь*), *Прелука* *ку* *Отсінашеле* (молитва

Отче наш), *Суб Корост*, *Суб Млаке* (млака), *Суб Облаз(е)*, *Суб Тарніце*, *Фаца Долиней*, *Чуроюл дін Млаке*.

Особливе місце займають мікротопоніми, мотивовані українськими іменами, прізвищевими назвами та прізвиськами. Їх можна поділити на:

– прості: *Ванчікеу* (*Ванчіков*), *Влагніч* (*Владни*, де $d > r$), *Біндакеу* (*Біндаков*), *Боріс*, *Воеводка*, *Вороніч*, *Гумена* (*Гумина*), *Дрейку*, *Добан*, *Лукова*, *Матеука*, *Морозозі* (антроп. *Морозов(і)*, де $v > z$);

– складені, як частини румунських утворень: *Валя Вранеулуй*, *Валя луй Вертіділ* [*Virt'id'il*] (*верти*, *вертіти* + *діл*), *Валя луй Габрік*, *Валя луй Головач*, *Валя луй Єсік*, *Верфул Лесей*, *Верфул Нумені*, *Досул Воронічулуй*, *Досул Гомі* (*Хома*), *Досул луй Боріс*, *Дялул Буйкулуй*, *Дялул Маланка*, *Клінул Гомі* (*Хомин клин*), *Ла Васок*, *Ла Власін*, *Лунка луй Цудік*, *Переул Луй Мафтей*, *Поаяна Оанчі*, *Прелука Кушнерулуй* (*кушнір*), *Прелука луй Готько*, *Пунтя луй Велішка*, *Уліца луй Готько*, *Уліца луй Могек*, *Уліца луй Смікале*, *Уліца луй Цудік*, *Уліца луй Юско*, *Уліца Сторонікеулуй* тощо.

Поява таких назв була зумовлена діяльністю певних осіб, які були власниками найменованих географічних об'єктів, конкретних реалій, або проживали в цій місцевості чи на оточуючих територіях.

Існування українських мікротопонімів на територіях цих населених пунктів є живим доказом того, що колонізовані в цих населених пунктах українці не були, як кажуть деякі румунські історики, кріпаками без прав. Більше того, наша думка полягає в тому, що вони в певний час (між X–XIII століттями) були на чолі місцевої адміністрації, і, як видно з наведеного викладу макротопонімів, саме вони заснували та назвали ці місцевості.

Література

1. Дзензелевский И.А. К вопросу о времени расселения восточных славян на южных склонах Украинских Карпат. *Тезисы докладов VII Международного конгресса антропологических и этнографических наук*: Доклады, Москва: Наука, 1964. (Москва: Наука, 1971. Т. XI. С. 545–549).
2. Лучик В.В. Етимологічний словник топонімів України [відп. ред. В.Х. Складенко]. Київ: Академія, 2014. 544 с.
3. Никонов В.А. Краткий топонимический словарь. Москва: Мысль, 1966. 509 с.
4. Петрович Е. Географические распределения славянских топонимов на территории Румынии. *Romanoslavica*. Бухарест: Академія Румунії, 1963. Т. IX. С. 5–12.
5. Півторак Г.П. Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов. Міфи і правда про трьох братів слов'янських зі «спільної колиски». Київ: Академія, 2001. 152 с.
6. Словарь української мови. Упорядкував з додатком власного матеріалу Борис Грінченко: у 4 т. Київ: Наукова думка, 1996–1997.
7. ССУМ 2: Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.: у 2 т. [уклад. Л.Л. Гумецька]. Київ: Наукова думка, 1978. Т. 2. 591 с.
8. СУМ 11: Словник української мови: в 11 т. [голов. ред. І.К. Білодід]. Київ: Наукова думка, 1970–1980. Т. 1–11.
9. Суперанская А.В. Микротопонимия, макротопонимия и их отличие от собственно топонимии. *Микротопонимия*. Москва: Наука, 1967. С. 31–38.
10. Тиводар М. Етнодемографічні процеси на Закарпатті (I – початок III тисячоліття). *Українці-русини: етнолінгвістичні та етнокультурні процеси в історичному розвитку* [голов. ред. Г. Скрипник]; НАН України, МАУ, ІМФЕ ім. М.Т. Рильського. Київ, 2013. С. 157–211.
11. Чучка П.П. Прізвиська закарпатських українців: історико-етимологічний словник. Львів: Світ, 2005. XLVIII, 704 с.
12. A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. [Főszerk.: Benkő Loránd] Budapest: Akadémiai Kiadó. III kötet. I. (A-Gy), II. (H-Ó), III. (Ö-Zs). 1967–1976. 3481 oldal.

Припустити, що ці назви (які відображають українські мовні особливості) є результатом мовного контакту між українцями та волохами (румунами) не має підстави, оскільки румунські жителі відповідних сіл нічого не впізнають у семантиці цих онімів. Однак ми не заперечуємо того факту, що в якийсь момент румуни цих сіл завдяки безпосередньому контакту з українцями, які назвали ці географічні об'єкти, могли з'ясувати значення лексеми, яка лежить в їх основі. Але це сталося одразу після появи цих назв (до XV ст.).

Висновки. Розглянуті топонімічні факти дають нам можливість зробити більше висновків, які може спостерігати будь-хто. Тут я би згадав слова румун. акад. Йоргу Йордан, який сказав, що «топонімія – це неписана історія народу». Я вважаю цю статтю скромним початком написання історії українців Марморощини (область, яка в історичних документах уперше згадується у 1199 р. як маєток угорського короля Емеріка I, і під якою на даний період розуміють лише прикордонний ліс із комітатом Берг).

І щоб написати її якомога правильніше, за відсутності документів до 1300 р., ми повинні вдатися до досліджень у галузі топоніміки, антропонімії та діалектології. Як ми бачили, теорія про те, що українці проникли до Марамуреша лише після встановлення у Закарпатті Федора Корятовича у другій половині XIV століття, не має документального підтвердження. Ми вважаємо, що теорія, згідно з якою на території Марамуреша, починаючи з X століття, проживало східнослов'янське населення, яке було асимільовано румунським населенням між X і XV століттями, є необґрунтованою. Хіба не було можливо, щоб українці (через своїх предків) сформувались як етнос навіть на цих землях?

13. Filipaşcu Al. Istoria Maramureşului. Bucureşti: Universul, 1940. 243 p.
14. Janitsek E. Problema clasificării numelor topice româneşti după origine. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai. Seria: Philologia*. Cluj-Napoca, 1974, Fasc. 1. P. 113–123.
15. Janitsek E. Relații onomastice româno-ucrainene. *Probleme de onomastică* [red. resp. Ioan Pătruț]. Cluj-Napoca, 1980 a. P. 44–105.
16. Janitsek E. Contribuții la studiul relațiilor lingvistice româno-ucrainene (Onomastica din Maramureş): rezumatul tezei de doctorat. Cluj-Napoca, 1980 b. 26 p.
17. Janitsek E. Toponimele de origine ucraineană din împrejurimile Becleanului (jud. Bistrița-Năsăud). *Dacoromania*, Cluj-Napoca: Academia României, 2004-2005. Nr. IX–X. P. 157–161.
18. Kiss L. Földrajzi nevek etimológiai szótára. Budapest: Akadémiai Kiadó. II kötet. I. (A-K); II. (L-ZS). 1997. 1643 oldal.
19. Mihályi J. (Apsai). Mármorosi diplomák a XIV. és XV. Századból Máramoros-Sziget: Mayer és Berger Könyvnyomdája, 1900. 647 p.
20. Oros M.I. Studii de toponimie. Cluj-Napoca: ICPIAF, 1996. 169 p.
21. Pascu Șt. Voievodatul Transilvaniei. Cluj-Napoca: Dacia, 1979. Vol. II. 614 p.
22. Petrovici E. Toponimice slave de est pe teritoriul Republicii Populare Române. I. Toponimice prezentând H provenit din G; II. Toponimice cu polnoglasiu. *Romanoslavica*. Bucureşti: Academia României, 1960. Vol. IV. P. 41–63. 1962. Vol. VI. P. 5–17.
23. Popa R. Țara Maramureşului în veacul al XIV-lea. Bucureşti: Academia României, 1970. 304 p.
24. Roşca N. Onomastica din Valea Izei. Cluj-Napoca: Societății Culturale Pro Maramureş, Dragoş Vodă, 2003. 350 p.
25. Ștef D. Dicționar etimologic al localităților din județul Maramureş. Baia Mare: Ethnologica, 2016. 311 p.
26. Suciu C. Dicționar istoric al localităților din Transilvania. Vol. 1–2. Bucureşti: Academia României, 1967–1968. Vol. 1. 431 p.; Vol. 2. 442 p.
27. Vişovan Șt. Interferențe româno-ucrainene în toponimia Maramureşului. Baia Mare: Umbria, 2001. 230 p.
28. Vişovan Șt. Monografia toponimică a Văii Izei. Cluj-Napoca: Umbria; Mega, 2005. 414 p.

References

1. Dzendzelevskii Yo. A. (1971) K voprosu o vremeni rasseleniia vostochnykh slavian na iuzhnykh sklonakh Ukrainskikh Karpat [On the question of the time of settlement of the Eastern Slavs on the southern slopes of the Ukrainian Carpathians]. *Tezisy dokladov VII Mezhdunarodnogo kongressa antropologicheskikh i ehnotograficheskikh nauk*: Doklady, Moskva: Nauka, 1964. (Moskva: Nauka, T. XI. S. 545–549) [in Russian].
2. Luchyk V.V. (2014) Etymolohichnyi slovnyk toponimiv Ukrainy [Etymological dictionary of toponyms of Ukraine] [vidp. red. V.Kh. Skliarenko]. Kyiv: Akademiia, 544 s. [in Ukrainian].
3. Nikonov V.A. (1966) Kratkii toponimicheskii slovar [Brief toponymic dictionary]. Moskva: Mysl, 509 s. [in Russian].
4. Petrovich E. (1963) Geograficheskie raspredelenie slavianskikh toponimov na teritorii Rumynii [Geographical distribution of Slavic toponyms in Romania]. *Romanoslavica*. Bukharest: Akademiia Rumunii, T. IX, S. 5–12 [in Russian].
5. Pivtorak H.P. (2001) Pokhodzhennia ukrainsiv, rosiian, bilorusiv ta yikhnikh mov. Mify i pravda pro trokh brativ slovianskykh zi “spilnoi kolysky” [The origin of Ukrainians, Russians, Belarusians and their languages. Myths and truth about the three Slavic brothers from the «common cradle»]. Kyiv: Akademiia, 152 s. [in Ukrainian].
6. Slovar ukrainskoi movy [Dictionary of the Ukrainian language]. Uporiadkuvav z dodatkom vlasnoho materialu Borys Hrinchenko: u 4 t. Kyiv: Naukova dumka, 1996–1997 [in Ukrainian].
7. Slovnyk staroukrainskoi movy XIV–XV st.: u 2 t. [Dictionary of the Old Ukrainian language of the 14th–15th centuries: in 2 volumes] [uklad. L.L. Humetska]. Kyiv: Naukova dumka, 1978. T. 2. 591 s. [in Ukrainian].
8. Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 t. [Dictionary of the Ukrainian language: in 11 volumes] [holov. red. I.K. Bilodid]. Kyiv: Naukova dumka, 1970–1980. T. 1–11 [in Ukrainian].
9. Superanskaya A. V. (1967) Mikrotoponimiya, makrotoponimiya i ikh otlchie ot sobstvenno toponimii [Microtoponymy, macrotoponymy and their difference from toponymy proper]. *Mikrotoponimiia*. Moskva: Nauka, S. 31–38 [in Russian].
10. Tyvodar M. (2013) Etnodemografichni protsesy na Zakarpatti (I – pochatok III tysiacholittia) [Ethnodemographic processes in Transcarpathia (I – beginning of III millennium)]. *Ukrainsi-rusyny: etnolinhvistychni ta etnokulturni protsesy v istorychnomu rozvytku* [holov. red. H. Skrypnyk]; NAN Ukrainy, MAU, IMFE im. M.T. Rylskoho. Kyiv, S. 157–211 [in Ukrainian].
11. Chuchka P.P. (2005) Prizvyshcha zakarpatskykh ukrainsiv: istoryko-etymolohichnyi slovnyk [Surnames of the Transcarpathian Ukrainians: the Historical-Etymological Dictionary]. Lviv: Svit. 703 s. [in Ukrainian].
12. A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára (1967–1976) [Főszerk.: Benkő Loránd] Budapest: Akadémiai Kiadó. III kötet. I. (A-Gy), II. (H-O), III. (Ö-Zs). 3481 oldal [in Hungarian].
13. Filipaşcu Al. (1940) Istoria Maramureşului. Bucureşti: Universul, 243 p. [in Romanian].
14. Janitsek E. (1974) Problema clasificării numelor topice româneşti după origine. *Studia Universitatis*

Babeş-Bolyai. Seria: Philologia. Cluj-Napoca. Fasc. 1. P. 113–123 [in Romanian].

15. Janitsek E. (1980a.) Relații onomastice româno-ucrainene. *Probleme de onomastică* [red. resp. Ioan Pătruș]. Cluj-Napoca, P. 44–105 [in Romanian].
16. Janitsek E. (1980b) Contribuții la studiul relațiilor lingvistice româno-ucrainene (Onomastica din Maramureș): rezumatul tezei de doctorat. Cluj-Napoca, 26 p. [in Romanian].
17. Janitsek E. (2004-2005) Toponimele de origine ucraineană din împrejurimile Becleanului (jud. Bistrița-Năsăud). *Dacoromania*, Cluj-Napoca: Academia României, Nr. IX–X. P. 157–161 [in Romanian].
18. Kiss L. (1997) Földrajzi nevek etimológiai szótára. Budapest: Akadémiai Kiadó. II kötet. I. (A-K); II. (L-ZS). 1643 oldal [in Hungarian].
19. Mihályi J. (Apsai) (1900). Mármorosi diplomák a XIV. és XV. Századból Máramoros-Sziget: Mayer és Berger Könyvnyomdája, 647 p. [in Hungarian].
20. Oros M.I. (1996) Studii de toponimie. Cluj-Napoca: ICPIAF, 169 p. [in Romanian].
21. Pascu Șt. (1979) Voievodatul Transilvaniei. Cluj-Napoca: Dacia, Vol. II. 614 p. [in Romanian].
22. Petrovici E. (1960, 1962) Toponimice slave de est pe teritoriul Republicii Populare Române. I. Toponimice prezentând H provenit din G; II. Toponimice cu polnoglasie. *Romanoslavica*. București: Academia României, Vol. IV. P. 41–63. Vol. VI. P. 5–17 [in Romanian].
23. Popa R. (1970) Țara Maramureșului în veacul al XIV-lea. București: Academia României, 304 p. [in Romanian].
24. Roșca N. (2003) Onomastica din Valea Izei. Cluj-Napoca: Societății Culturale Pro Maramureș, Dragoș Vodă, 350 p. [in Romanian].
25. Ștef D. (2016) Dicționar etimologic al localităților din județul Maramureș. Baia Mare: Ethnologica, 311 p. [in Romanian].
26. Suciuc C. (1967–1968) Dicționar istoric al localităților din Transilvania. Vol. 1–2. București: Academia României, Vol. 1. 431 p.; Vol. 2. 442 p. [in Romanian].
27. Vișovan Șt. (2001) Interferențe româno-ucrainene în toponimia Maramureșului. Baia Mare: Umbria, 230 p. [in Romanian].
28. Vișovan Șt. (2005) Monografia toponimică a Văii Izei. Cluj-Napoca: Umbria; Mega, 414 p. [in Romanian].

ASPECTS REGARDING THE MACRO- AND MICROTOPYNYMY OF MARAMUREȘ (ROMANIA)

Abstract. The history of the Ukrainians in Maramureș is closely connected with the history of Maramureș, first mentioned in a document dated 1199, which persuades us to admit that the presence of a Ukrainian, Proto-Ukrainian (or Eastern Slavic) population precedes this date. Referring to the wars fought by the Slavs with the Hungarians in the Transcarpathian region, the chronicler Nestor stated in 898: ‘let the population of this place fight: the Vlachs and the Slovins’ (i.e. rusyns –I.H.). Undoubtedly, we will not be wrong when we state that the central and northern regions of Transylvania are included in this common history.

In this article we intend to present the wrong theories around which studies on the history of the Ukrainians and Ukrainian toponymy of Maramureș have been written. One of these theories refers to the settlement of Knez F. Koreatovici and 40,000 Ukrainians in the north-west of Maramureș in the second half of the 14th century. On the basis of this erroneous theory (which has become, for many researchers, an axiom) the possibility of the presence of Ukrainians or their ancestors in large numbers in Maramureș before this date has been eliminated.

Consequently, many erroneous conclusions have been drawn. Here are just two of them: 1) Many local names (oronyms and hydronyms) which have a Slavic aspect (or have been attested under/with a Slavic form) have been attributed to some Slavic populations, by no means Ukrainian or Proto-Ukrainian, on the grounds that they arrived only in the 14th century, possibly the end of 13th century, without considering the fact that the Ukrainians also had ancestors; 2) the statement: ‘some of the present-day localities in Maramureș have been founded by Romanians, but their names are of Slavic origin’ (without any evidence that they formerly had Romanian / Wallachian names).

Scores of Ukrainian micro-toponyms, existent on the territories of these localities, today inhabited solely by Romanians, may be added to the above-mentioned things.

Keywords: toponym, appellation, Ukrainians in Maramures, Maramures, Proto-Ukrainian, Old Ukrainian, Ukrainian, Romanian.

© Гербіл І., 2021 р.

Іван Гербіл – доктор філологічних наук, доцент Департаменту слов’янських мов та літератур Філологічного факультету Клузького університету ім. Бабеша-Бойої, Клуж-Напока, Румунія; ivanherbil@yahoo.com; <https://orcid.org/0000-0002-3368-5929>

Ioan Herbil – PhD in Philology, Associate Professor of the Department of Slavic Languages and Literatures, Faculty of Letters, Babeş-Bolyai University, Cluj-Napoca, Romania; ivanherbil@yahoo.com; <https://orcid.org/0000-0002-3368-5929>